θυσίας αὐτῆς τῆς σαπήλας τους, ὅταν θυσιάζονται ὄχι γιατὶ τὸ θέλουν, μὰ γιατὶ δὲ μποροῦν νὰ κάμουν ἀλλιῶς... καὶ δὲν ξέρουν τάχα πῶς ἡ βλαστήμια τους θὰ μείνει κληρονομιὰ στὰ παιδιά ;

"Ω ! ναί.. τ' ἀκούω τὰ καϋμένα τὰ παιδιὰ νὰ λένε : οἱ πατέρες μας ποῦ τοὺς ἔψησε ὁ Θεός ! οἱ πατέρες μας ποῦ ἦταν καλλίτεροι ἀπὸ μᾶς !»

Αὐτὸ δὲ σβύνει ἀπὸ τὶς ἄρρωστες ψυχὲς τὸν ἐγωισμό, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ὁ δραγάτης ἔκοψε τὶς μεγάλες κλάρες τὶς παλιὲς καὶ δὲ μποροῦν ν' ἀποφύγουνε τὸ κόψιμο ;

Γιατὶ δὲ σέβονται τὴ μοῖρα τους ;

Γιατὶ δὲν ἀφίνονται ἥμεροι καὶ χωρὶς βλαστήμια, στὸν ἐξαφανισμὸ τῆς σαπίλας τους ;

. . . . . .

Κι' ὅλ' αὐτὰ μ' ἐκάμανε νὰν τὰ σκερτῶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ χαντακώνουν τὴν πατρίδα μου...

Καὶ νὰ πούνημαι πρῶτος ἐγώ !

Ἀλεξάντρια Ἰούλιος 1903

Ο ΠΟΡΤΙΕΡΗΣ

JEAN MOREAS

Νοιώθω τοὺς ἤχους σου, ὦ φωνὴ Κυρηναϊκὴ ποὺ ἔχουν
Μέν ὑπεράνθρωπη ἔννοια,
Κ' ἀπὸ τὰ χέρια μου νιφὰ τῆς Καστάλιας τρέχουν
Καθάρια κρυσταλένια.

Μὰ ἐσεῖς μοῦ ἦταν μιὰ φορά, Μοῦσες, πρωτὸ γενναῖο
Θερμὸ κ' εὐωδιασμένο
Καὶ τώρα μοῦ εἶνε ἡ ψυχή ἕνα λείψανο ὡραῖο,
Μὲς στ' ἄνθη σας θαμμένο.

Π. Γενιτός.

—ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟ ΚΟΣΜΟΓΥΡΙΣΜΕΝΟ

Ἀπὸ ὅλην τὴν ἀναιδῆ καὶ ἀστεῖαν ἀπάντησι μὲ τὴν ὁποίαν ἐλέρωσε ὁ Θεατρώνης τῆς Ν. Σκηνῆς τὸ εὐγενικὸ τοῦ κ. Παλαμᾶ γράμμα, ἐκεῖνο ποῦ μέκαμε νὰ γελάσω περισσότερο ἦταν ἡ πόζα μὲ τὴν ὁποίαν μιλοῦσε ὁ ἐν λόγῳ θεατρώνης, καταγγέλλοντας στὸ Πανελλήνιο τὸν ποιητὴ τῆς «Τριστύνης;» ὅτι εἶνε «ἀγύριστος; στὰ ξένα; ἀπότιστος; ἀπὸ γενικὴ φιλολογία καὶ ἀπὸ ξενικὸ πολιτισμό».

Γιὰ τὸ πρῶτο φταίει ἀληθινὰ ὁ Παλαμᾶς. Ἂν ἐφιλοδοξοῦσε καὶ αὐτὸς νὰ γίνῃ Ριγκολέτος καμμιανῆς Αὐτοκρατόρισσας, ἢ Φλάρος στὸ Βατικανὸ ἢ ἐκδικαστὴς κανενὸς Αὐτοκράτορα, μὲ τὴν ὑπόσχεσι πῶς δὲν θὰ ἐκδώσῃ κάποιο βιβλίο—ὑπόσχεσι ποῦ δὲν θὰ ἐτηροῦτο, παρὰ καὶ τὰ χρήματα τοῦ Αὐτοκράτορα θὰ ἐτσέπωνε καὶ τὸ βιβλίο θὰ ἐβγαζε, γιὰ νὰ γδύσῃ τὸν ἐκδότη—ἀκόμα στὰ ξένα θὰ ἐγύριζε καὶ θὰ ἠμποροῦσε κι' αὐτὸς σήμερα νὰ ποζάρῃ ἀπὸ τὸ πάλκο τῆς Νέας Σκηνῆς ἢ ἀπὸ τὴ κύγχη τοῦ Διονύσου, ὡς ἡμπρεσάριῃς τῆς σοφίας, φέρνοντας στὴ ράχι του ὡς μόνα φιλολογικὰ ἐφόδια κάποια φυλλάδα ἀλλόγλωσσα γραμένη καὶ γεμάτη ἀπὸ Αἰολικοὺς δῆθεν ζουρνάδες ἢ ἀπὸ κλαπαδόρες Δωρικές.

Γιὰ τὸ δεύτερο, πῶς εἶνε ἀπότιστος ἀπὸ ξενικὴ φιλολογία, ἀπάντησι δὲ χρειάζεται, ἀφοῦ ἡ ἕως τώρα ἐργασία του τὸν δείχνει καὶ παραποτισμένο μάλιστα. Γιὰ τὸ τρίτο, τὸν ξενικὸ πολιτισμό, πρέπει ὁ Παλαμᾶς, νὰ ὑπερηφανευθῇ πῶς δὲν τὸν ἔχει, ἀφοῦ ὁ ξενικὸς πολιτισμὸς ἀποδείχτηκε μὲ τὸ αὐθαδέστατο καὶ ἀσεβέστατο γράμμα τοῦ κ. Θεατρώνη πῶς εἶνε ἁπλούστατα γαϊδουρένιος πολιτισμός, τὸν ὁποῖον ὁ Ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ νὰ τὸν ἀντικρύσῃ δὲν καταδέχεται.

⟡

Ἔχει ὅμως δίκιο ὁ κ. Θεατρώνης νὰ μιλάῃ μὲ τόση ἀναιδεια καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ καὶ γιὰ ὅλους μας. Ὅπως ἔχει δίκιο νὰ φασκελώνῃ—ἱστορικώτατα ἀποδειγμένο αὐτό— ἀποπίσω ἀπὸ τὴν αὐλαία τῆς Ν. Σκηνῆς τὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ ποῦ τρέχει στὶς παραστάσεις του, γιομίζει τὸ ταμεῖο του καὶ τοῦ παρέχει τὰ ὅπλα νὰ αὐθωδιάζῃ καὶ νὰ στηλώνεται σὰν σαλιμπάγκος ἀπὸ τὸ ἀνάστημά του ψηλότερα.

Ἔχει δίκιο. Ὁ Παλαμᾶς τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὰ γεράκια καὶ μᾶς τὸν παρουσίασε ὡς κάτι τι ὅταν μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὴ Εὐρώπη πατισμένος ἀπὸ ξενικὴ φιλολογία καὶ ἀπὸ ξενικὴ φουσκαντεριά ! Ἡ ἐκτίμησι ποῦ τρέφουμε στὸ χαρακτῆρα καὶ στὴν ἀντίληψι τοῦ Παλαμᾶ, μᾶς ἔκανε νὰ τὸ πιστέψουμε μὲ τὰ σωστά μας πῶς ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἕναν σοφὸν ἄνθρωπο, πῶς κάτι θὰ μπορέσῃ νὰ κάνῃ, ἂν τὸν βοηθήσουμε.

Καὶ τὸν βοηθήσαμε μὲ τὴν καρδιὰ μας ὅλοι. Καὶ τὸν ἐλιβανίζαμε ἀπὸ τὴ αὐγὴ ὡς τὰ μεσάνυχτα. Κ' ἐφωνάζαμε στὸ κόσμο πῶς ἦρθε ὁ Μεσσίας ποῦ τὸν περίμενε χρόνια καὶ χρόνια τὸ Ρωμαϊκὸ Θέατρο. Καὶ παραβλέψαμε ὅλες τὶς παιδαριωδίες του καὶ συχωρνούσαμε ὅλες τὶς προστυχιές του καὶ χειροκροτούσαμε κάθε ἀπόπειρά του, ἀκόμη καὶ τὴν κωμικώτερη. Καὶ παρουσιάζαμε στὸν κόσμο ὡς χρησμοὺς Πυθίας κάθε ἀερολογία του.

Πόσο εἶχαν δίκιο ὁ Σταθόπουλος καὶ ὁ Λάσκαρης καὶ δυὸ τρεῖς ἄλλοι ἀκόμη ποῦ ἀπὸ τὴ ἀρχὴ ἐκατάλαβαν μὲ ποιὰ μπουρμπουλίθρα εἶχαν νὰ κάνουν !

⟡

Ἐμεῖς οἱ τζουτζέδες μὲ τὶς ἀσυλλόγιστες ρε κλάμες μας φταιμε, κ' ἐμεῖς τὸν βοηθήσαμε νὰ κοροϊδεύῃ σήμερα τὸν κόσμο μὲ τὰ μεταξωτὰ τοῦ Ἑρμείου καὶ μὲ τὰ ἔπιπλα τοῦ Σολτάτου καὶ μὲ τὰ φράκα καὶ τὰ κλάκ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου μαγαζιοῦ. Ἐμεῖς τὸν ἐβοηθήσαμε, παραπλανηθέντες ἀπὸ τὶς ἐπαγγελίες του, νὰ ποζάρῃ σήμερα γι' ἀναμπρωτὴς τοῦ θεάτρου καὶ νὰ γράψῃ πῶς δὲν θὰ ξαναπαντήσῃ στὸ Παλαμᾶ, «γιὰ νὰ μὴ τοῦ κάνῃ ρεκλάμα, τὴ ὁποίαν φαίνεται πῶς ἐπιζητεῖ ὁ ποιητὴς τῆς «Τριστύγενης».

Ὁ Χρηστομάνος νὰ ρεκλαμάρῃ τὸν Παλαμᾶ ! Μὴ χειρότερα ! Ἂν ὁ Θεὸς χαρίσῃ ἡμέρες στὸ φοβερὸ αὐτὸ παιδί, θἄχῃ τὸ κουράγιο νὰ γράψῃ πῶς αὐτὸς μὲ τὶς συστάσεις του ἀνάδειξε καὶ τὸν Ὅμηρον !

⟡

Ἂς εἶνε ! Παραδεχόμαστε ὡς σωστὰ ὅσα ἔγραψε καὶ ὅσα θὰ γράψῃ ἀκόμα εἴτε γιὰ τὸν Παλαμᾶ, εἴτε γιὰ ὁποιον ἄλλον θελήσῃ αὔριο νὰ προστατέψῃ. Μπορεῖ ὅμως νὰ μᾶς πῇ κι' αὐτὸς ποιὸς μετάφρασε τὴν «Ἄλκηστι»; Γιατὶ ἐγράφηκε μὲν ἐπανειλημμένως πῶς ἡ μετάφρασις ἔγεινε ἀπὸ τὸν Κ. Χρηστομάνο, εἶνε ὅμως γνωστὸ σ' εὐρύτατο κύκλο σήμερα πῶς ἡ μετάφρασις ἀπὸ ἄλλον ἔγεινε, αὐτὸς δὲ ποῦ κομπάζει γιὰ μεταφραστής της μόνο δυὸ τρία χορικὰ καταδέχτηκε νὰ μεταφράσῃ καὶ μόνο δύο τρεῖς λέξεις νὰλλάξῃ ἀπὸ τὴν μετάφρασιν ποῦ τοῦ παραδόθηκε ἕτοιμη πρὸς παράστασιν.

Αὐτὰ γιὰ 'κεῖνον ποῦ μὲ περισσὴ αὐθάδεια γράφει πῶς «εἶνε κάπως εἰς θέσιν» νὰ μιλάῃ γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Γιὰ τὸ ἄλλο, γιὰ τὸν κοσμογυρισμό του δηλαδὴ γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ τόσο ὑπερηφανεύεται, τοῦ κάνει τὴν τιμὴ νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ὁ Σαξῆπηρ, λέγοντας κάπου στὸν «Ἔμπορο τῆς Βενετίας» πῶς ὑπάρχουν ἄνθωποι ποῦ ἀγοράζουν τὸ σουρτοῦκό τους στὴν Ἰταλία, τὸ βρακί τους στὴ Γαλλία, τὸ σκοῦφό τους στὴ Γερμανία καὶ τὸ φέρσιμό τους παντοῦ.

Τί εἴδους δὲ φέρσιμο εἶναι αὐτὸ ποῦ ἀγοράζεται ἀπὸ παντοῦ, μᾶς τὸ ἔδειξε ὁ κ. Κοσμογυρισμένος μὲ τὴν ἀπάντησί του τὴ περιλάλητη.

μαι νὰ τοὺς πῶ ὅτι εἶναι τώρα καιρὸς ποῦ κατάλαβα πῶς ἐμεῖς στὸν καιρό μας δὲ μάθαμε τίποτα στὰ σκολειά μας. Πῶς ἐκεῖνα ποῦ μάθαμε δὲν εἶταν οὔτε γράμματα ἀνθρωπινά, οὔτε γράμματά μας ἐθνικά. Ἔρχομαι νὰ τοὺς δείξω πῶς καὶ τώρα τὰ παιδιά μας δὲν σπουδάζουν τὴ σωστή μας γλῶσσα στὰ σκολειά μας κ' ἐξ αἰτίας τούτο δὲν σπουδάζουν τίποτα σωστά. Καὶ λοιπὸν στὴν ἴδια κατάσταση ποῦ βρίσκετ' ἡ κεφαλή μας μὲ τὸ λεγάμενο γλωσσικὸ ζήτημα στὴν ἴδια καὶ χειρότερη ἔρχουνται τῶν παιδιῶν μας τὰ κεφάλια μὲ τὰ γράμματα ποῦ μαθαίνουν στὰ σκολειά μας. Ὥστε ἀπὸ μᾶς ποῦ δὲ μάθαμε τίποτα σωστὰ ὡς τὰ παιδιά μας ποῦ τὰ μαθαίνουν ὅλα στραβά, τὸ ζήτημα δὲν ἄλλαζει. Γλωσσικὸ γιὰ μᾶς, ἐκπαιδεφτικὸ γιὰ τὰ παιδιά μας.»

Ἔτσι προχωρεῖ ὁ Κ. Φωτιάδης μεθοδικά, καὶ μὲ περισσὴν εἰλικρίνεια, γι τί ὅτι γράφει τύχει μελετημένο καλά, κ' ἔχει γιὰ τὸ ζήτημα ποῦ ξετάζει τὴν πεῖρα τοῦ μελετητὴ καὶ τοῦ πατέρα. Στὸ βιβλίο τοῦ ὁ Κ. Φωτιάδης δὲν καταπιάνεται μὲ βαθειὲς ἐπιστημονικὲς θεώρεες, ποῦ δὲν πιάνουν τόσο σὲ πολλούς, ξεδιαλύνει ὅμως τὰ πράματα μὲ μέθοδο ἐμπειρική. Δείχνει πολὺ καλά, μὲ λόγια ἁπλὰ καὶ καθαρά, γιατὶ δὲν ἔχουμε ἀληθινὴ ἐκπαίδεψη, καὶ δὲν προτείνει νὰ τὴ διορθώσουμε μὲ φκιασιδώματα, μὲ μικροεπισκευές, ὄχι : «Δὲν ἔχομ' ἀνάγκη ἀπὸ θεραπεία κ ἀκῶν, λλ ἀπὸ δημιουργία Καλοῦ !», μᾶς λέει. «Ἀντὶς νὰ προσπαθοῦμε νὰ διορθώσουμε τὴν ἐκπαίδεψη ποῦ ἔχομε, νὰ κάμομε μιὰ καινούριαν», φωνάζει. Πρέπει νὰ καθαρίσουμε τὸν τόπον ἀπὸ τὸ ἐρείπιο, κ' ὕσπερις νὰ χτίσουμε λαμπρὸ καὶ πέρκαλο παλάτι. Αὐτὴ εἶναι μιὰ τολμηρὴ ἰδέα, μὰ σωστὴ κατὰ βάθος. Καθὼς λέει ὁ Ντάντες:

Non falla
se ben si guarda con la mente sana
Dante. Purgatorio VI.

Ὁ κ. Φωτιάδης πιάνει ἕνα-ἕνα τὰ ζητήματα, τὰ ξετάζει, τὰ σφιγμομετρᾶ, τὰ βάζει στὴ θέσι τους, καὶ τὰ ξέκαθαρίζει, προσεχτικὰ καὶ νοικοκερίστικα. Κατόπι παρουσιάζεται μὲ τὴν ἀγάπη στὴν ψυχὴ καὶ στὰ χείλια, καὶ μᾶς λέει:

«Πρέπει νὰ νιώσει ὁ νέος πῶς ζήτημα γλωσσικό, ζήτημα ἐκπαιδεφτικό, ζήτημα μορφωτικό, ζήτημα ὑγείας νοῦ καὶ ψυχῆς, ὅλ' ἀφτὰ τὰ ζητήματα εἶναι ἕνα ζήτημα, καὶ ζήτημα ἐθνικό.

«Πρέπει νὰ μάθῃ νὰ τιμᾷ τὸ Ἐγώ του, τὸ τωρινό ! Καλὸ εἶναι νάχει κανεὶς μεγάλους προγόνους· καλλίτερο εἶναι νὰ προσπαθεῖ νὰ τοὺς ξεπεράσει. Πρέπει λοιπὸν ὁ νέος ν' ἀρχίσει νὰ τιμᾷ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι κ' ἐκεῖνο ποῦ ἔχει, τὴ γλῶσσά του δηλαδή ; τὸ νοῦ του, τὴν ψυχή του τὴν καρδιά του, τὰ ἤθη του, τὰ ἔθιμά του, τὸ ἐγώ του, τὸ ἐθνικό, τὸ τωρινό. Ἀφτὰ πρέπει ν' ἀγαπᾷ, νὰ καλλιεργεῖ, ἀφτὰ τὰ τωρινὰ νὰ τιμήσει καὶ νὰ δοξάσει. Ἔτσι κι' ὄχι μὲ μαϊμουδιὲς θὰ τιμήσει κ' τὰ περασμένα του καὶ τοὺς περασμένους».

Ὁ κ. Φωτιάδης ἀποδείχνει πῶς δὲ θἄχουμε ποτὲς ἐθνικὴ ἐκπαίδεψη, ὅσο δὲ σπουδάζουμε, στὰ σκολειά μας, μὲ τὴ μητρική μας γλῶσσα. Τῦνα φέρνει τἄλλο. Γ' αὐτὸ καὶ μᾶς στὰ γράμματά του πρὸς τὸν «Ταχυδρόμο», φέρνει τὸ γλωσσικὸ ζήτημα μαζὶ μὲ τὴν ἐκπαιδευτική μας ἀναμόρφωση. Βλέπουμε πῶς τὰ παιδιά μας, ἀντὶς νὰ προχωροῦν πρὸς τὴν ἀληθινὴ ἐθνική τους γλῶσσα, μὲ τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα ποῦ παίρνουν ἀπὸ τῆς μητέρας τὸ στόμα, ἀναγκάζουνται ν' ἀνεβαίνουν ἱδροκοπῶντας τὸ δασκαλίστικο κι' ἀναφορικὸ μονοπάτι, ποῦ πηγαίνει πρὸς τὸν ἀττικισμό. Πολλὰ ἄλλα σωστὰ λέει ὁ Φωτιάδης, γιατὶ τύχει ὅλα παρατηρημένα καλά. Μᾶς δείχνει τί ἀττικαὶ κακώσεις καὶ στρεβλώσεις» γίνουνται στὰ νεοελληνικὰ σκολειά· τί φοβερὸ ἀχρεοκοπάνισμα κάνουν τὰ παιδιά, μαθαίνοντας τὴ νεοελληνικὴ γραμματική, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τίποτα γιὰ τὴν ἀττική. Ἂν πῆς μάλιστα γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας, ποῦ πρέπει νἄναι «ἀναγκαστική, μόνον εἰς ὅσους θὰ ἐπιδοθοῦν εἰς σπουδὰς φιλολογικάς, ἱστορικάς, φιλοσοφικάς, καλλιτεχνικάς», λέει τόσα ὡραῖα πράματα ὁ κ. Φωτιάδης, ποῦ οὔτε τὰ φαντάστηκε ποτὲ κανεὶς δάσκαλος. Μᾶς δείχνει πῶς πρέπει νὰ μελετοῦμε στὰ σκολειὰ τοὺς ἀρχαίους, κι ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσουμε. Ὅλα καθαρά,